

LA CIUTAT DE LA BELLESA. REGIONALISME I BELLESA EN EL PENSAMENT DE JOSEP TORRAS I BAGES

ABEL MIRÓ I COMAS
Universitat de Barcelona
abel.miro@ub.edu

The City of Beauty. Regionalism and Beauty in the thought of Josep Torras i Bages

Aquest article es proposa explicitar el fonament filosòfic de la doctrina regionalista de Josep Torras i Bages, cercant les seves fonts en el pensament de l'autor a qui Torras reconeix com a mestre, Tomàs d'Aquino. L'organització regionalista de la societat, per raons profundament metafísiques, implica una dimensió estètica; des d'aquesta perspectiva, la llei regionalista, que és una llei infosa, nascuda de les mateixes entranyes del poble, ha de distingir-se de les lleis humanes, que s'anuncien extrínsecament al qui ha d'obeir-les.

Paraules clau: Bellesa, regionalisme, metafísica, Torras i Bages, Tomàs d'Aquino.

This article's purpose is to explicitly state the philosophical foundation of Josep Torras i Bages' regionalist doctrine, building its sources from the thought of Thomas Aquinas, whom he recognizes as master. Furthermore, society's regionalist organization, because of profoundly metaphysical reasons, entails an aesthetic dimension. From this perspective, the regionalist law, being an instilled law, born from the core of the people, must be distinguished from human laws, which are extrinsically announced to those who have to obey them.

Keywords: Beauty, regionalism, metaphysics, Torras i Bages, Thomas Aquinas.

Data de recepció: 03/05/2018. Data d'acceptació: 26/10/2018.

1. «La política ha llegado a hacerse odiosa a los hombres sensatos y justos»

Josep Torras i Bages, en el seu assaig *El clero en la vida social moderna*, manifesta de forma ben clara el seu desinterès per la política: «No sentimos entusiasmos políticos, ni tenemos simpatías o antipatías de partido, y es nuestro ideal, como sin duda lo es el de todos nuestros hermanos sacerdotes, la entera independencia y libertad de la Iglesia, no sólo en lo que toca a la Potestad civil, que esto ya lo dicen todos, sino del compadrazgo de cualquier escuela o partido».¹ Més endavant, en un altre passatge de la mateixa obra, sentència: «La política ha llegado a hacerse odiosa a los hombres sensatos y justos; nadie cree en la política, nadie espera la regeneración social de los partidos».²

L'Església no està destinada a realitzar un ideal polític sinó a sobrenaturalitzar el món; aquesta acció sobrenaturalitzadora, però, s'aplica primàriament i directa

1. TORRAS I BAGES, Josep. «El clero en la vida social moderna». A: *Obres completes*. Vol. 5. *Opúsculs apològics i filosòfics*. Barcelona: Editorial Ibèrica, 1914, p. 101.

2. *Ibidem*, p. 173.

sobre els individus singulars, no sobre el món o la societat: «Cristo no nos constituyó ordenadores de pueblos, ni confeccionadores de sociedades, sino *piscatores hominum* [Math., IV, 19]». ³ El mitjà per aconseguir la sobrenaturalització del món, allò que Torras i Bages anomena el regnat social de Jesucrist, passa per elevar els homes concrets per sobre de llur naturalesa o, dit d'altra manera, passa perquè participin, a través de la gràcia, de la naturalesa i la vida de Déu; ⁴ només aleshores brillarà en l'esfera pública i social la resplendor d'un ordre superior, diví: «la restauración social es el resultado de la restauración de todos los elementos que integran la sociedad». ⁵

El sobrenatural, adverteix Torras, no ha de considerar-se com un complement sense el qual el món podria posseir la perfecció que li correspon per la seva sola naturalesa: «La influencia sobrenatural en el mundo es necesaria y esencial; nunca, ni aun por un momento, podemos suponer que le falta; de manera que la carencia de lo sobrenatural implicaría aniquilación, aun de lo puramente natural, después del pecado». ⁶

És important, doncs, per evitar l'autodestrucció de la naturalesa humana, que la inundació de la gràcia divina sobre la terra no cessi, que perseveri fins a la consumació dels segles i, per consegüent, que la institució humano-divina encarregada d'administrar-la i de distribuir-la degudament, l'Església, pugui exercir la seva influència al llarg de totes les èpoques i en totes les societats, independentment de com estiguin organitzades políticament: «Así esta inmensa aglutinación de pueblos, atados entre sí por el suave hilo de la enseñanza, la dirección y el pasto espiritual de Cristo, esta *Ecclesia Gentium*, que vislumbraron los profetas de Israel, de la que el divino Salvador dio la traza y puso los fundamentos, haciéndose toda para todos, poseída de un amor sobrenatural, abraza todas las generaciones, sea más o menos imperfecta su forma u organización, porque sólo desea salvarlas, como una tierna madre besa con igual placer a sus varios hijos, ya sean feos o hermosos, gallardos o contrahechos». ⁷

L'Església, afirma el bisbe Torras emprant terminologia aristotèlica, és «una forma divina aplicable a la materia *humanidad* en cualquier estado que ésta se encuentre»; ⁸ l'Església, prenent com a model la «unitat segons síntesi» que trobem en Crist entre la naturalesa humana i el Verb de Déu, es proposa fer participar als

3. *Ibidem*, p. 156.

4. Cf. SANT TOMÀS D'AQUINO, *Summa Theologiae*, I-II, q. 110, a. 1 in c.

5. TORRAS I BAGES, «El clero en...», *op. cit.*, p. 163.

6. *Ibidem*, p. 119. Ací Torras i Bages es fa ressò de la doctrina tomista segons la qual la naturalesa caiguda, malgrat no estar completament impedita respecte a la realització del bé honest, amb les seves soles forces no pot assolir tot el bé que li és connatural, de tal manera que en cap cosa no defalleixi (SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 109, a. 2, in c); aquesta posició estaria entremig de dos extrems: per un cantó, el pelagianisme, pel qual l'home, després del pecat original, és capaç de realitzar, sense l'auxili de la gràcia, tot allò que és proporcionat a la seva naturalesa; i, per l'altre, el calvinisme i el jansenisme, pels quals la naturalesa humana està *morta*, ço és, completament corrompuda, pel que fa a la realització del bé moral (Cf. MARÍN-SOLA, Francisco. «Nuevas observaciones acerca del sistema tomista sobre la moción divina». *Ciencia Tomista* [Salamanca], núm. 99 (1926), p. 321-397).

7. TORRAS I BAGES, «El clero en...», *op. cit.*, p. 106-107.

8. *Ibidem*, p. 111-112.

homes de la naturalesa divina, o sigui, es proposa sintetitzar en la criatura racional la fe i la raó, la gràcia i la naturalesa. ⁹ En qualsevol síntesi entre un element més perfecte i un altre d'inferior, el segon, que és participatiu i receptiu respecte del primer, mai no és suprimit o perjudicat per aquest; la llum del sol, per exemple, no podria il·luminar l'aire si l'aire fos destruït per ella. La composició entre el natural i el sobrenatural, tal com la comprèn sant Tomàs, i, amb ell, el doctor Torras, es realitza d'acord amb l'esmentat principi: «Com que la gràcia no destrueix la naturalesa, ans la perfecciona, cal que la raó natural estigui al servei de la fe, de la mateixa faisó que la natural inclinació de la voluntat obeeix a la caritat [ço és, a l'amor teològic]»; ¹⁰ «la fe pressuposa el coneixement natural, de la mateixa manera que la gràcia, la naturalesa, i la perfecció, el perfectible». ¹¹

La forma divina de l'Església, per a poder «sintetitzar-se» en cada moment històric, en cada organització social i en cada individu singular, cal que es faci «tot en tots [*omnia in omnibus*]», ¹² sense casar-se amb cap època, amb cap país ni amb cap organització política o social determinada. L'Església, si no fos una institució universal, no podria realitzar de manera eficaç la seva acció regeneradora: «Si el clero se junta con algún partido político [...], corre graves peligros. Pierde, desde luego, su pureza, porque al cristalino río de la gracia divina del sacerdocio únense las turbias aguas de las pasiones humanas y los pueblos fácilmente tomarán repugnancia a beberlas; deja el sacerdote de ser el hombre de todos para ser el amigo de una parcialidad». ¹³

Allò que garanteix la universalitat de l'Església, i que, al mateix temps, és l'únic òrgan en la societat internacional capaç d'assegurar la pau entre els diversos estats, no és un ordenament jurídic subjecte a la interpretació dels savis; és un òrgan vivent, és un home, és el Papa. Però, ¿per què precisament el Papa? A la carta pastoral *El internacionalismo papal*, escrita durant la Primera Guerra Mundial, trobem la resposta: «Porque el Papa es el más hombre y el menos hombre, entre los hombres». ¹⁴

Per una banda, el Romà Pontífex és el més home entre tots els homes, puix no li és indiferent res del que pertany al llinatge humà: «posee por su cargo relación de amor con todos los pueblos de la tierra, la ley de que es magistrado supremo es la ley de la humanidad»; baldament la magistratura del Papa sigui d'ordre sobrenatural i ultramundà, la seva funció principal és la de vetllar per l'equilibri i la perfecció de la naturalesa humana, car la llei nova del Cristianisme,

9. Cf. CANALS, Francesc. «Unidad según síntesis». A: *Tomás de Aquino. Un pensamiento siempre actual y renovador*. Barcelona: Scire, 2004, p. 87-118.

10. «Cum enim gratia non tollat naturam, sed perficiat, oportet quod naturalis ratio subserviat fidei; sicut et naturalis inclinatio voluntatis obsequitur caritati» (SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I, q. 1, a. 8, ad 2). Aquesta traducció, juntament amb les altres traduccions del llatí que apareguin en el present article, són nostres.

11. «Fides praesupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam, et perfectio perfectibile» (*ibidem*, q. 2, a. 2, ad 1).

12. ICo 15,28.

13. TORRAS I BAGES, «El clero en...», *op. cit.*, p. 173.

14. TORRAS I BAGES, Josep. «El internacionalismo papal». A: *Obres completes*. Barcelona: Selecta, 1948, p. 2160.

segons remarca sant Tomàs, «va afegir poquíssimes coses als preceptes de la llei natural».¹⁵

Per altra banda, el Papa és el menys home entre tots els homes, perquè és qui menys subjecte es troba a les condicions de lloc i de temps, a les modes transitòries, a les ambicions de família, de classe social o de nació; és, per dir-ho ras i curt, un «home universal»: «El Papa, por la doctrina que profesa y enseña, se ha de hacer todo por todos, sin distinción de nacional y extranjero, ha de reconocer la razón y la justicia en donde esté, aunque sea en un gentil o en un heterodoxo».¹⁶

Per totes aquestes raons, si per política s'entén el que vulgarment significa aquest mot, l'art de «manifassejar la cosa pública a compte de partits que alternen, que sovint posen en evidència llurs passions i mesquineses, per satisfacció, no d'ideals nobles, sinó de propis interessos, per amor de Déu no es busqui aquí, ni en res que amb això s'assembli, el sacerdot discretíssim».¹⁷ El doctor Torras, com a home d'Església que és, té la vista posada cap a una altra banda: cap a l'aspiració cristiana d'una societat universal i internacional que congregui a tots els homes sota la llei nova, ço és, sota «la gràcia de l'Esperit Sant que es dona als fidels de Crist».¹⁸

2. Déu i el Cèsar

Quin és el mitjà necessari per a acomplir aquesta sobrenaturalització del món? «Si la Iglesia es infalible, si su cabeza, el Papa, es infalible, y si la Iglesia es el mundo sobrenaturalizado, ¿no podemos decir que el mundo es infalible, si corresponde a la dirección de su Cabeza?»¹⁹ La resposta és ben concreta: en la mesura que el poder polític, per si sol, no pot conduir l'home al seu fi últim, que és la contemplació de Déu en la benaurança eterna, tots els governants de la terra han de concordar les seves lleis a aquesta finalitat transcendent; és a dir, han d'assegurar-se que les lleis civils no entren en contradicció amb el bé sobrenatural de l'home, i, per consegüent, que ajuden o faciliten la seva consecució.

El regnat que porta l'home a la visió de Déu no pot consistir en un regnat humà: «un règim d'aquesta mena —escriu sant Tomàs al *De Regno*— pertany a aquell Rei que no solament és home sinó que també és Déu, o sigui, a Nostre Senyor Jesucrist, qui, convertint els homes en fills de Déu, els introdueix a la glòria celeste. I aquest règim li fou donat de tal manera que no es corrompés, car en les Sagrades Escriptures no solament se l'anomena sacerdot, sinó també rei, com diu Jeremies: “el rei regnarà i serà savi [Jr 23,5]”; per ço, el sacerdocí reial es deriva d'Ell. I, el que és més, tots els fidels de Crist, en la mesura que

Josep Torras i Bages.

15. SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 107, a. 4, in c.

16. TORRAS I BAGES, «El internacionalismo...», *op. cit.*, p. 2160.

17. SOLÀ, Fortià. «Biografia de Josep Torras i Bages». A: TORRAS I BAGES, Josep. *Obres Completes de l'Il·lm. Senyor Dr. Josep Torras i Bages bisbe de Vich*. Vol. II. Barcelona: Balmes, 1935, p. 7.

18. SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 106, a. 1, in c.

19. TORRAS I BAGES, «El clero en...», *op. cit.*, p. 130.

són membres seus, s'anomenen reis i sacerdots».²⁰ La síntesi entre la naturalesa humana i la naturalesa divina realitzada en la persona de Jesucrist fa possible que l'home sigui elevat a participar de la naturalesa de Déu i a poder accedir, d'aquesta manera, a la vida eterna; queda clar, doncs, que el Rei de l'Església, de la humanitat sobrenaturalitzada, és el Crist.

El ministeri d'aquest regne, observa l'Aquinat, per la diferència que hi ha entre l'ordre espiritual i el terrenal, «no ha estat encomanat als reis de la terra ans als sacerdots, i, principalment, al Summe Sacerdot, successor de Pere, Vicari de Crist, el Romà Pontífex, de qui tots els reis del poble cristià han d'ésser súbdits, com si es tractés del mateix Senyor Jesucrist».²¹ En aquest sentit, diu Torras, pertany a l'Església ocupar-se de política humana, i, molt especialment, al seu cap visible, el Papa, que té la missió de senyalar a la humanitat el camí vers la Jerusalem celestial: «Nada hay que sea independiente de Dios; *omnia religione moventur*, decía Cicerón; pero, entre todas las humanas disciplinas y artes, es la política la que más, por su intrínseca esencia, debe empalmar con aquella divina hija del cielo. Así es que el supremo magisterio de la Iglesia Romana ha ejercido desde los principios no sólo sobre los individuos, sino sobre las sociedades, sobre los Estados y sus gobiernos».²²

Aristòtil, a la seva *Ètica a Nicòmac*, ensenya que la política, que és una ciència pràctica, governa les arts, les ciències especulatives (o disciplines) i les altres ciències pràctiques en la mesura que s'ocupa directament del fi últim de totes elles, del «bé humà, que és el millor entre totes les coses humanes».²³ La política sobresurt per sobre de l'ètica en la mesura que aquesta última s'ocupa del bé d'un sol home mentre que la primera persegueix el bé de tota la ciutat; i, pel mateix motiu, si ja és amable cercar el bé d'una sola ciutat, molt *més diví* serà estendre aquest bé als regnes que contenen diverses ciutats: «Aristòtil diu que és *més diví* allò que pertany en major mesura a la semblança de Déu, que és la causa universal de tots els béns. Però qui tendeix a aquest bé, que és comú a una o a diverses ciutats, és un cert mètode o art, que s'anomena civil o polític. Per ço, a l'art política, en la mesura que és principalíssima, li correspon considerar l'últim fi de la vida humana».²⁴

20. «Ad illum igitur regem huiusmodi régimen pertinet, qui non est solum homo sed etiam Deus, scilicet ad dominum nostrum Iesum Christum, qui homines filios Dei faciens in caelestem gloriam introduxit. Hoc igitur est regimen ei traditum quod non corrumpetur, propter quod non solum sacerdos, sed rex in Scripturis sacris nominatur, dicente Ieremia: "regnabit rex, et sapiens erit"; unde ab eo regale sacerdotium derivatur. Et quod est amplius, omnes Christi fideles, in quantum sunt membra eius, reges et sacerdotes dicuntur» (SANT TOMÀS, *De Regno*, II, c. 3).

21. «Huius ergo regni ministerium, ut a terrenis essent spiritualia distincta, non terrenis regibus sed sacerdotibus est commissum, et praecipue summo sacerdote, successori Petri, Christi vicario, Romano pontifici, cui omnes reges populi Christiani oportet esse súbditos, sicut ipsi domino Iesu Christo» (*ibidem*).

22. TORRAS I BAGES, «El clero en...», *op. cit.*, p. 166.

23. SANT TOMÀS, *Sententia libri Ethicorum*, llibre I, lect. 2, n. 11.

24. «Dicit autem hoc esse divinius, eo quod magis pertinet ad Dei similitudinem, qui est universalis causa ómnium bonorum. Hoc autem bonum, scilicet quod est commune uni vel civitatibus pluribus, intendit *methodus quaedam, id est ars*, quae vocatur civilis. Unde ad ipsam maxime pertinet considerare ultimum finem humanae vitae: tamquam ad principalissimam» (*ibidem*, n. 12).

Convé introduir un matís: la superioritat de la política respecte a qualsevol altra ciència no ha de considerar-se en sentit absolut, sinó únicament respecte a les ciències actives, ço és, respecte a aquelles ciències que s'ocupen dels assumptes humans, i que tenen com a fi últim el bé de l'home, que és l'objecte propi de la política. En el cas que l'home posseís un fi extern a ell, un fi que estigués per sobre dels límits de la seva naturalesa, la política, per si sola, no podria abastar-lo: «Així, si quelcom s'ordena a un fi exterior a ell mateix [*extra se*], com la nau al port, pertanyerà a l'ofici del governador no solament conservar la cosa il·lesa en si mateixa, ans àdhuc conduir-la després al seu fi. Ara bé, si hi hagués quelcom el fi del qual no estigués fora de si mateix, aleshores la tasca del governador solament consistiria a conservar la cosa il·lesa en la seva perfecció».²⁵

Si la nau no hagués d'arribar a port, la feina del capità solament consistiria a vetllar per la seva conservació; igualment, si l'home fos l'ens suprem, i, per tant, no estigués ordenat a cap bé exterior a ell, per viure una vida plena en tindria prou amb les cures interiors: la cura del metge li serviria per a conservar la salut; la de l'administrador, per a assegurar el seu sosteniment econòmic; la del mestre, per a aprendre la veritat; la del preceptor de costums, per a aprendre a viure d'acord amb la raó; i coordinant totes aquestes cures, trobaríem l'acció del polític, que vetllaria perquè la multitud reunida en societat portés una vida virtuosa, en la qual cosa consisteix l'últim bé interior de l'home.

Tanmateix, l'home, a banda del seu bé intrínsec, també està ordenat a un altre d'extrínsec, la felicitat última que espera assolir amb la visió de Déu després de la mort: «L'home cristià, la felicitat del qual ha estat aconseguida per la sang de Crist, i que rep el senyal de l'Esperit Sant per a aconseguir-la, fretura d'una altra cura espiritual per la qual es dirigeixi al port de la salut eterna; aquesta cura és mostrada als fidels pels ministres de l'Església de Crist».²⁶

La subordinació del bé intrínsec de l'home al seu bé extrínsec, porta Torras i Bages a afirmar que «la política, que tiene por oficio gobernar los hombres en su tránsito por el mundo, no puede menos de reconocerse vasalla de la religión»;²⁷ no gensmenys, per evitar confondre la posició de Torras amb una de teocràtica, convé tenir ben present que de la fe no se'n segueix una determinada doctrina política sobre l'organització de la societat. De la mateixa manera que el poder polític no és qui ha establert la llei moral, encara que estigui obligat a legislar d'acord amb ella; igualment, per la seva impossibilitat de conduir l'home cap a la felicitat sobrenatural, també ha de conformar la seva acció, en totes aquelles qüestions que siguin d'ordre espiritual, amb la llei nova —ço és, amb «la gràcia de l'Esperit Sant

25. «Si igitur aliquid ad finem extra se ordinetur, ut navis ad portum, ad gubernatoris officium pertinebit non solum ut rem in se conservet illaenam, sed quod ulterius ad finem perducat. Si vero aliquid esset, cuius finis non esset extra ipsum, ad hoc solum intenderet gubernatoris intentio ut rem illam in sua perfectione conservaret illaenam» (SANT TOMÀS, *De Regno*, II, c. 3).

26. «Unde homo Christianus, cui beatitudo illa est per Christi sanguinem adquisita, et qui pro ea assequenda spiritus sancti arham accepit, indiget alia spirituali cura per quam dirigatur ad portum salutis aeternae; haec autem cura per ministros Ecclesiae Christi fidelibus exhibetur» (*ibidem*).

27. TORRAS I BAGES, «El clero en...», *op. cit.*, p. 166.

que es dona per la fe en Crist»²⁸ i amb els seus ministres, que són els sacerdots, i, molt especialment, el Papa. Així, el poder temporal solament està subordinat al religiós en aquelles qüestions que tenen a veure amb la finalitat transcendent de l'home.²⁹

¿Significa ço que l'Església no pot barrejar-se en absolut amb totes aquelles matèries que siguin d'ordre natural, i que ha de mantenir-se completament allunyada de la política humana? deixem respondre el bisbe Torras: «Dios y el César, en la concentración del régimen universal humano, significan el derecho natural y el derecho civil, ya que, como enseña Santo Tomás de Aquino, la religión establecida por Nuestro Señor Jesucristo es la ley natural con muy poco más. Y aun lo añadido tiene por objeto dar más relieve, hacer imborrable del espíritu del hombre, y mantener con la mayor lealtad esa ley de la conciencia, que es la ley natural, pues la norma humana, escrita primero en las tablas de piedra de Moisés, y después en el Evangelio de Jesucristo, es sólo una ratificación y sobrenatural consagración sensible de la ley de vida, que el dedo de Dios grabó en lo más íntimo de su criatura racional».³⁰

Els principis morals cristians il·luminen la racionalitat política; molts d'ells, per ser d'ordre estrictament natural o racional —no són supraracionals, com allò natural que està per sobre del nostre enteniment, ni sobrenaturals, com les veritats de fe—, cauen sota l'horitzó de la intel·ligència humana. Tanmateix, per evitar dubtes, desviacions o dificultats que fàcilment podrien donar-se, sobretot si tenim en compte la situació de naturalesa caiguda en què es troba l'home, és convenient que aquests principis siguin coneguts a partir de la Revelació.³¹

En presentar-los, l'Església no està interferint en l'ordre polític, sinó que l'ajuda a realitzar més plenament la seva perfecció; des del punt de vista de sant Tomàs, íntegrament assumit per Torras i Bages, el cristianisme posseeix una racionalitat que inclou i supera la humana, la qual està doblement limitada per la naturalesa i per la ferida del pecat original. És en aquest sentit restringit que «compete al clero la verdadera facultad de ocuparse en la política».³²

28. SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 106, a. 1 in c.

29. «La potestat espiritual i la secular es deriven, l'una i l'altra, de la potestat divina; i per ço, la potestat secular solament està posada sota la potestat espiritual, en la mesura que Déu l'hi ha sotmesa, en aquelles qüestions que pertanyen a la salut de l'ànima; en aquest àmbit més aviat s'ha d'obeir la potestat espiritual que no pas a la secular. Però en aquelles qüestions que pertanyen al bé civil, s'ha d'obeir abans la potestat secular que no pas l'espiritual, tal i com afirma Sant Mateu [Mt 22,21]: "doneu al Cèsar aquelles coses que són del Cèsar"».

[Potestas spiritualis et saecularis, utraque deducitur a potestate divina; et ideo intantum saecularis potestas est sub spirituali, in quantum est ei a Deo supposita, scilicet in his quae ad salutem animae pertinent; et ideo in his magis est obediendum potestati spirituali quam saeculari. In his autem quae ad bonum civile pertinent, est magis obediendum potestati saeculari quam spirituali, secundum illud Matth. 22,21: "reddite quae sunt Caesaris Caesar".] (SANT TOMÀS, *Scriptum super Sententiis*, llib. II, d. 44, q. 2, a. 3, exp. textus, ad 4).

30. TORRAS I BAGES, «El internacionalismo...», *op. cit.*, p. 2164.

31. Cf. FORMENT, Eudald. «Introducción». A: SANT TOMÀS. *La Monarquía*. Traducció de Laureano Robles i Àngel Chueca. Madrid: Tecnos, 2012, p. LXVII.

32. TORRAS I BAGES, «El clero en...», *op. cit.*, p. 165.

La missió pròpia de l'Església consisteix a conservar íntegrament la naturalesa humana per després poder-la elevar; és lògic, doncs, que per a realitzar correctament aquesta funció, necessiti emetre judicis sobre aquelles qüestions vinculades a l'organització de la societat que no tenen a veure amb simpaties de partit ans amb la llei natural. És precisament en aquest punt on hem de situar els escrits del doctor Torras sobre el regionalisme.³³

3. «El cant de l'univers»

Per al bisbe Torras, la qüestió regionalista no és un problema polític, si entenem la política en el sentit de política de partit; el regionalisme té a veure amb el dret natural, i, per tant, disposa d'un fonament filosòfic, metafísic. La gràcia, segons el pensament filosòfic-teològic de sant Tomàs, no destrueix la naturalesa sinó que la pressuposa i la perfecciona; així, l'Església, per a poder realitzar la seva missió de divinitzar els homes i, d'aquesta manera, dirigir-los cap a l'altre món, necessita el món present com un vestíbul i preparació, i, per consegüent, necessita que els homes visquin a la terra sense trencar la llei de les consciències, la llei natural que està gravada en llurs cors.

Què és, però, aquesta llei natural? I en quin sentit l'home, sense perdre la seva llibertat, està subjecte a ella? «La llei és una certa regla i mesura dels actes, segons la qual quelcom és induït a obrar o bé és apartat de l'operació.»³⁴ L'Angèlic explica la relació entre la llei i allò regulat per ella valent-se d'una analogia: «Així com la recta raó de les coses que han de fer-se en una art s'anomena art o bé exemplar de les coses que han de produir-se, d'igual manera, també la raó del qui governa els actes dels seus súbdits obté el caràcter de llei.»³⁵

Doncs bé, de la mateixa manera que l'artista elabora la seva obra en concordança amb la idea exemplar que posseeix en el seu enteniment, Déu produeix totes les criatures per la seva saviesa, pel seu Verb, pel concepte en virtut del qual es coneix a si mateix i a la resta de coses: «Qualsevol que fa quelcom, és necessari que preconcebi en la seva saviesa allò que és la forma i la raó de la cosa feta: com, per exemple, la forma preconcebuda a la ment de l'artista és la raó de l'arca que ha de fer-se. Així doncs, Déu no fa res si no és pel concepte del seu enteniment, que és la saviesa concebuda des de l'eternitat, ço és, el Verb de Déu, el Fill de Déu; per tant, és impossible que es faci quelcom si no és pel Fill. Per aquesta raó diu Agustí al *De Trinitate* que el Verb és l'art plena de totes les raons dels vivents. I així resulta evident que totes les coses que fa el Pare, les fa pel Verb.»³⁶

33. Cf. ROVIRÓ, Ignasi. «Josep Torras i Bages, filòsof». A: DIVERSOS AUTORS. *Textos 37*. Vic: Institut Superior de Ciències Religioses de Vic, 2018, p. 78.

34. «Lex quaedam regula est et mensura actum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur» (SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 90, a. 1 in c).

35. «Et sicut ratio rerum fiendarum per artem vocatur ars vel exemplar rerum artificiarum, ita etiam ratio gubernantis actus subditorum, rationem legis obtinet» (*ibidem*, a. 1 in c).

36. «Quicumque enim aliquid facit, oportet quod illud praeconciat in sua sapientia, quae est forma et ratio rei factae: sicut forma in mente artificis praeconcepta est ratio arcae faciendae. Sic ergo Deus nihil facit nisi per conceptum sui intellectus, qui est sapientia ab aeterno concepta, scilicet Dei verbum, et Dei filius: et ideo impossibile est quod aliquid faciat nisi per filium. Unde Augustinus de Trinitate dicit

Déu, per la seva saviesa, és l'autor de totes les coses, i es compara amb elles de forma semblant a com l'artista ho fa amb la seva obra; però és que, a més, també governa els moviments i els actes de les criatures, car la causalitat de Déu, que és el primer agent, s'estén a tots els ens, ordenant a cada un d'ells vers el seu fi respectiu:³⁷ «així com la raó de la saviesa divina, en la mesura que per ella totes les coses han estat creades, té raó d'art, d'exemplar o d'idea; igualment, la raó de la saviesa divina, en la mesura que mou totes les coses a llur degut fi, obté la raó de llei».³⁸ Pertany a la saviesa divina, com a causa exemplar de totes les criatures, la noció d'art; en canvi, com a regla que dirigeix els actes de totes les coses cap als seus fins, li correspon el concepte de llei: «la llei eterna no és altra cosa que la noció de saviesa divina, en tant que dirigeix tots els actes i moviments».³⁹

Existeix una harmonia entre les criatures en la mesura que totes elles estan subordinades, sense excepció, a la Providència divina, que és «la idea d'ordre de les coses a llur fi, que preexisteix a la ment divina»;⁴⁰ no hi ha res que s'escapi de l'ordre universal, per mitjà del qual cada cosa és moguda segons la seva llei intrínseca, la llei que li ha estat assignada d'acord amb la seva naturalesa.

Torras descriu l'ordre de l'univers amb els termes següents: «La vida és una activitat; i l'activitat summa, el principi de l'activitat, Déu, que és el motor universal de tots els sers, a cada element de l'univers li ha assignat una llei conforme a sa naturalesa i que determina l'harmonia de sa existència connexionada amb l'harmonia universal. L'harmonia de la nostra existència i l'harmonia universal del món, exigeix un encadenament com els grans d'un rosari; si no, no fora harmonia».⁴¹

Sant Agustí, en aquesta línia, destaca l'harmonia que hi ha entre el moviment regular dels astres del cel i el moviment dels dies, dels mesos, dels anys i dels lustres a la terra: «Així, les coses terrenes, subjectes a les celestes, associen la roda dels seus temps, gràcies a la seva harmoniosa successió, per dir-ho d'alguna manera, al cant de l'univers».⁴² Tots els elements de la realitat, amb els seus diversos graus de perfecció, conformen la proporció de l'univers, de la mateixa manera que les diverses veus d'un cor, les més greus i les més agudes, configuren l'harmonia musical: «Tot el món hauria d'ésser com un immens cor on muntanyes, boscos, rius, estrelles, vents, tempestats, mar, cel i terra, nois i verges, joves i vells, regions i regnes, illes i continents, cada cosa parlant amb sa pròpia veu i llinatge, corresponent al Summe Artista, qui ha harmonitzat tot lo existent,

quod verbum est ars plena omnium rationum viventium. Et sic patet quod omnia quae pater facit, facit per ipsum» (SANT TOMÀS, *Super Evangelium S. Ioannis lectura*, cap. 1, lect. 2).

37. Cf. SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I, q. 22, a. 2, in c.

38. «Unde, sicut ratio divinae sapientiae in quantum per eam cuncta sunt creata, rationem habet artis vel exemplaris vel ideae; ita ratio divinae sapientiae moventis omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis» (*ibidem*, I-II, q. 93, a. 1 in c).

39. «Lex aeterna nihil aliud est quam ratio divinae sapientiae, secundum quod est directiva omnium actuum et motionum» (*ibidem*).

40. *Ibidem*, I, q. 22, a. 1 in c.

41. TORRAS I BAGES, Josep. «La confessió de la fe». A: *Obres completes, op. cit.*, p. 1094.

42. «Ita coelestibus terrena subiecta orbes temporum suorum sumerosa successione quasi carmini universitatis associant» (SANT AGUSTÍ, *De Musica*, VI, 11, 29).

fessin l'himne de la creació dirigint-se a la Font de la vida, Déu etern, principi i fi de totes les coses».⁴³

4. «L'home porta la llei en les entranyes de l'ànima»

L'home, que és un cantor més en aquest gran cant de l'univers, per seguir amb la metàfora agustiniana, està subjecte a la llei de la seva pròpia naturalesa, gràcies a la qual està en harmonia amb ell mateix i amb tota la realitat. Però no ha d'oblidar-se, com indica el doctor Angèlic, que la criatura racional està sotmesa a la divina Providència d'una manera especial, car en participar d'alguna manera d'aquesta Providència, esdevé provident respecte a si mateix i a les altres coses; l'home, pel fet d'ésser lliure, pot ordenar-se ell mateix cap al seu propi bé, i, al mateix temps, ordenar les altres coses cap a llurs fins respectius: «En participar de la Providència, la criatura racional participa de la llei eterna, per la qual posseeix una inclinació natural a l'acció deguda i al fi. Aital participació de la llei eterna en la criatura racional s'anomena llei natural».⁴⁴

Més endavant, aclareix aquesta noció comentant un versicle del Llibre dels Psalms: «“Segellada està sobre nosaltres la llum del teu rostre, Senyor [Ps 4,7]”, ço ha d'interpretar-se com si la llum de la raó natural, per la qual discernim el bé del mal —cosa que pertany a la naturalesa de la llei—, no fos altra cosa que una impressió de la llum divina en nosaltres. Així, resulta evident que la llei natural no és altra cosa que una participació de la llei divina en la criatura racional».⁴⁵

L'ésser humà participa de la llei divina, i, per aquesta raó, posseeix una inclinació connatural a la seva plenitud, al seu bé; la llei moral, des del punt de vista tomista, no posseeix un caràcter extrínsec o heterònom, sinó que és la mateixa «fórmula de la vida»,⁴⁶ la llei intrínseca de l'home; en coherència amb ço, l'Aquinat reconeix que l'ordre dels preceptes de la llei natural és paral·lel a l'ordre de les inclinacions naturals de l'home,⁴⁷ de tal guisa que l'home, tot sencer, amb les seves dimensions vivencials, passionals i subjectives, tendeix naturalment a la seva perfecció, al seu bé, al seu autodesplegament.

Torras arriba a afirmar, recolzant-se en la interioritat de la llei natural, que l'autonomisme és la llei fonamental de la societat humana: «Fins Sant Pau [Rm, 2,14], de l'home individual, no en el sentit anàrquic de Kant, sinó en un sentit profundament social, afirma que en l'ordre social, quan no ha rebut la divina influència de la Revelació, l'home és llei de si mateix, és a dir, autònom, perquè porta la llei en les entranyes de l'ànima. De manera que la Religió, la filosofia, la ciència,

43. TORRAS I BAGES, Josep. «La música, educadora del sentiment». A: *Obres completes, op. cit.*, p. 943.

44. «Unde et in ipsa participatur ratio aeterna, per quam habet naturalem inclinationem ad debitum actum et finem. Et talis participatio legis aeternae in rationali creatura lex naturalis dicitur» (*ibidem*, I-II, q. 91, a. 2 in c).

45. «“Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine”: quasi lumen rationis naturalis, quos discernimus quid sit bonum et malum, quod pertinet ad naturalem legem, nihil sit quam impressio divini luminis in nobis» (*ibidem*).

46. TORRAS I BAGES, «La confessió de...», *op. cit.*, p. 1094.

47. Cf., SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 94, a. 2 in c.

l'experiència, el sentit popular, el dret natural, el dret diví positiu i el dret canònic, declaren no els avantatges o desavantatges, no la superioritat o la inferioritat de l'autonomisme, que això fora discutible, com totes les coses de raó que no defineix la fe, sinó que estableixen el fet legal que troben en les entranyes de la humanitat, és a dir, l'autonomisme com a llei fonamental de la humana societat».⁴⁸

5. La pàtria és una institució del dret natural

Convé aclarir de quina manera es realitza el trànsit de l'autonomisme individual a l'autonomisme social; només aleshores podrem dir que hem trobat un fonament metafísic, fundat en la mateixa naturalesa humana, del regionalisme. La baula que ens permetrà enllaçar l'ordre individual amb el col·lectiu és la noció de pàtria, la qual, tal com la interpreta Torras, no pertany a l'àmbit jurídic, legal: «la Pàtria no és una institució del dret humà i positiu, sinó del diví i natural. La formaren els decrets de l'Etern, es congruà no en les oficines administratives de l'Estat, sinó en l'oficina de la governació de l'Omnipotent, i no servint d'exemplar la idea d'un home polític, sinó la idea d'Aquell a qui polítics, guerrers i savis, el Bé i el Mal, serveixen, sense pensar-s'ho, d'instruments de la seva voluntat».⁴⁹

El punt de partida de la reflexió filosòfica de Torras i Bages sobre el regionalisme, com observa Eudald Forment,⁵⁰ és la doctrina de sant Tomàs sobre la virtut de la pietat, que, quan té per objecte la pàtria, passa a anomenar-se patriotisme: «la pietat és aquella virtut per la qual es restitueix allò degut als pares o bé a la pàtria».⁵¹ Més endavant, a la secció segona de la segona part de la *Summa Teològica*, desplega amb més amplitud aquest concepte: «l'home es fa deutor dels altres segons l'excel·lència d'aquests i segons els beneficis que d'ells ha rebut. Per ambdues raons, Déu obté el primer lloc, car és excel·lentíssim i és el primer principi del nostre ésser i del nostre govern. De manera secundària, els principis del nostre ésser i del nostre govern són els pares i la pàtria, dels quals i en la qual hem nascut i ens hem nodrit. I per ço, després de Déu, a qui l'home deu més és als pares i a la pàtria».⁵²

El fet que Déu sigui la causa universal de totes les criatures, que condueixi a cada una d'elles vers el seu fi connatural, ço és, vers la seva perfecció, i que d'aquesta manera les governi, no impedeix que aquestes, al seu torn, també puguin causar i governar. La Providència divina, a l'hora d'exercir el seu govern, es val d'intermediaris: governa els ens inferiors per mitjà dels superiors; no perquè el

48. TORRAS I BAGES, Josep. «La força de la poesia». A: *Obres completes, op. cit.*, p. 316.

49. TORRAS I BAGES, Josep. «En Rocaberti i en Bossuet». *Obres completes, op. cit.*, p. 520.

50. Cf. FORMENT, Eudald. «Filosofia moral i filosofia política: José Torras y Bages». A: *Historia de la filosofía tomista en la España contemporánea*. Madrid: Encuentro Ediciones, 1998, p. 155.

51. «Pietas est per quam redditur debitum parentibus vel patriae» (SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 60, a. 3 in c).

52. «Homo efficitur diversimode aliis debitor secundum diversam eorum excellentiam, et diversa beneficia ab eis suscepta. In utroque autem Deus summum obtinet locum, qui et excellentissimus est, et est nobis essendi et gubernationis primum principium. Secundario vero nostri esse et gubernationis principium sunt parentes et patria, a quibus et in qua et nati et nutriti sumus. Et ideo post Deum, maxime est homo debitor parentibus et patriae» (*ibidem*, II-II, q. 101, a. 1, in c).

seu poder sigui insuficient, sinó perquè, degut a l'abundància de la seva bondat, comunica la dignitat de la causalitat a les criatures.⁵³

Dins l'ordre sencer de l'univers i de les seves causes, la Providència divina es val dels pares i de la pàtria com de principis secundaris per a causar l'existència dels homes i, endemés, per a governar-los, o sigui, per a conduir-los vers llur perfecció última: «I així com pertany a la religió donar culte a Déu, així, en un grau inferior, pertany a la pietat donar culte als pares i a la pàtria. En el culte als pares, però, s'inclou el culte a tots els consanguinis, car són consanguinis, precisament, per procedir d'uns mateixos pares [...]. I en el culte a la pàtria s'inclou el culte a tots els conciutadans i a tots els amics de la pàtria».⁵⁴

El culte especial que es ret a Déu, com a primer principi de totes les coses en l'ordre de l'ésser i del govern, s'identifica amb la virtut de la religió. El culte que es ret als pares, als parents —pel fet de procedir d'una mateixa arrel—, i a la pàtria —en la mesura que amplifica i complementa l'acció dels pares (d'ací prové l'expressió «mare pàtria») —, correspon a la virtut de la pietat.

El terme «pietat» expressa un concepte analògic, o sigui, un concepte amb un nucli de significat que pot realitzar-se segons diversos graus de perfecció;⁵⁵ la pietat, per un cantó, s'atribueix al culte als pares i a la pàtria, però per l'altre, també al culte a Déu, com si designés la virtut de la religiositat: «Déu és principi del nostre ésser i govern d'una manera molt més excel·lent que no pas els pares o la pàtria. I per ço, la religió, que dona culte a Déu, és diferent de la pietat, que dona culte als pares i a la pàtria. Nogensmenys, aquelles coses que pertanyen a les criatures poden transferir-se a Déu per una certa sobreexcel·lència i causalitat, com afirma Dionís en el llibre dels *Noms Divins*. Així doncs, la pietat s'anomena culte a Déu per excel·lència, de la mateixa faisó que a Déu, també per excel·lència, se l'anomena Pare nostre».⁵⁶

Per Josep Torras i Bages, l'home posseeix un apetit natural envers la pàtria, i aquesta inclinació, que és el resultat d'una llei escrita per Déu al seu cor,⁵⁷ permet fonamentar filosòficament el regionalisme, és a dir, el model d'organització política i social que es correspon amb l'amor al lloc de naixement, a la terra dels pares: «El regionalisme té una destinació social interessantíssima en els temps moderns [...]. Tots els apetits naturals de l'home, cecs i apassionats, estan regits per institucions naturals que els adrecen, i protegeixen sa providencial fecunditat.

53. Cf. *Ibidem*, I, q. 22, a. 3 in c.

54. «Unde sicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere, ita secundo gradu ad pietatem pertinet exhibere cultum parentibus et patriae. In cultu autem parentum includitur cultus omnium consanguineorum, quia etiam consanguinei ex hoc dicuntur quod ex eisdem parentibus processerunt [...]. In cultu autem patriae intelligitur cultus concivium, et omnium patriae amicorum» (*ibidem*, II-II, q. 101, a. 1, in c).

55. Cf. GAJETÀ. *Tratado sobre la analogía de los nombres*. Traducció de Juan Antonio Hevia Echevarría. Oviedo: Fundación Gustavo Bueno, 2005.

56. «Deus longe excellentiori modo est principium essendi et gubernationis quam pater vel patria. Et ideo alia virtus est religio, quae cultum Deo exhibet, a pietate, quae exhibet cultum parentibus et patriae. Sed ea quae sunt creaturarum per quandam superexcellenciam et causalitatem transferuntur in Deum, ut Dionysius dicit, in libro de Div. Nom. Unde per excellentiam pietas cultus Dei nominatur, sicut et Deus excellenter dicitur pater noster» (SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, II-II, q. 101, a. 3, ad 2).

57. Cf. *Ibidem*, I-II, q. 96, a. 5, ad 1.

Els apetits i sentiments de l'home, com les plantes de la terra, necessiten conreu; sense ell es fan bords, és a dir, xorcs i malèfics. Per això la civilització és la primera necessitat dels homes, com l'agricultura és la primera necessitat de la terra». ⁵⁸

El fonament del regionalisme és l'amor, i, més concretament, l'amor instintiu a la pàtria, que en estrènyer fortament el lligam entre els membres del cos social, és considerat com un principi civilitzador: «com que cadascú vol o apeteix naturalment a la seva manera el propi bé [escriu sant Tomàs en un passatge al qual Torras i Bages es remet per a explicar el sentiment de pàtria], si pertany a la raó d'amor que l'amant vulgui o apeteixi el bé de l'amat, d'ací se segueix que l'amant es relaciona amb l'amat com si d'alguna manera fos una sola cosa amb ell». ⁵⁹

L'amor fa que l'amic s'uneixi a través dels seus afectes amb l'amat com si fos «un altre jo», com si l'un i l'altre constituïssin una sola realitat; en aquest sentit, diu Dionís, l'amor és una «*virtus unitiva*». ⁶⁰ Com més gran sigui la unió entre l'amic i l'amat, més intens serà l'amor amb què s'estimaran: «estimem més aquells amb qui ens uneix l'origen, la conversa habitual, o qualsevol cosa d'aquesta mena, que no pas aquells amb qui ens uneix la societat de la naturalesa humana». ⁶¹

L'home està indissolublement unit a la pàtria de la mateixa manera que està indissolublement unit als seus pares, car ningú no pot deslligar-se, encara que ho pretengui, del seu origen, de la font del seu ésser i del seu govern: «Attendite ad petram unde excissi estis» [penseu en la pedrera d'on heu sigut tallats]. ⁶²

Però l'origen, com molt bé observa Torras i Bages, no és només el punt de partida, el començament; és també la potència i la virtualitat del que vindrà, el fonament de la futurició, de l'esperança: ⁶³ «El sentiment de la pàtria que es cria en la regió té una vertadera semblança amb l'amor filial; és la pàtria verament la nostra mare, la causa de lo que som; en sa virtut estava continguda la nostra virtut com l'efecte en la causa; som lo que som perquè ella és lo que és; som, en realitat, el fruit d'ella». ⁶⁴

Aquest sentiment natural d'amor a la pàtria, causat en darrer terme per la identificació de l'home amb la pàtria, exigeix un ordenament polític i social que conservi i protegeixi tots aquells elements que constitueixen la substància de la regió: «el fonament de la vida regional és l'amor; l'amor a la terra pròpia, per defensa de la qual els nostres passats donaren la sang, l'afecte a la comarca, a

58. TORRAS I BAGES, Josep. «Consideracions sociològiques sobre el regionalisme». A: *Obres Completes de l'Il·lm. Senyor Dr. Josep Torras i Bages bisbe de Vich*. Vol. VIII. Barcelona: Biblioteca Balmes, 1935, p. 13.

59. «Cum unumquodque naturaliter velit aut appetat suo modo proprium bonum, si hoc habet amoris ratio quod amans velit aut appetat bonum amati, consequens est quod amans ad amatum se habeat sicut ad id quod est cum eo aliquo modo unum» (SANT TOMÀS, *Summa contra gentiles*, I, c. 91).

60. *Ibidem*.

61. «magis enim amamus quos nobis unit generationis origo, qut conversationis usus, qut aliquid huiusmodi, quam eos quos solum nobis unit humanae naturae societas» (*ibidem*).

62. Is 51,1. Aquest versicle del profeta Isaïes és utilitzat per Torras i Bages com a lema de *La tradició catalana*.

63. Cf. BOFILL I BOFILL, Jaume. «Esperança i tradició». *Convivium* [Barcelona], núm. 41 (1974), p. 109.

64. TORRAS I BAGES, Josep. *La tradició catalana*. Barcelona: Foment de la Pietat Catalana, 1924, p. 63.

les muntanyes, rius, pobles, esglésies, als costums que en ella dominen, a les institucions que la vivifiquen, als monuments que l'adornen», ⁶⁵ i, molt especialment, a la llengua indígena, que «és un element essencial de la vida regionalista, per lo qual convé també vigilar a fi que de la moderna tirania legal que s'ha encarnissat en la persecució de les llengües, sia contrarestada». ⁶⁶ Un model d'organització social com aquest, que vetlli per a la conservació dels principis constitutius de la vida regional, tal com exigeix el dret natural —que, recordem-ho, es funda en una inclinació que pertany intrínsecament a l'esperit humà pel fet de participar, en certa mesura, de la llum divina—, és precisament allò que Torras i Bages anomena regionalisme.

6. L'edat mitjana o la Ciutat de la Bellesa

Per l'autor de *La tradició catalana*, d'entre totes les èpoques de la història, l'única que pot caracteritzar-se com a època regionalista és l'edat mitjana, a la qual caracteritza com «el reino universal de Nuestro Señor Jesucristo que se llamó la Cristiandad». ⁶⁷

Però, per què precisament l'edat mitjana? Doncs perquè la llei que governava a l'edat mitjana cristiana era la «llei nova», la «llei evangèlica», que no consisteix principalment en un conjunt de preceptes enunciats o escrits sinó en la gràcia de l'Esperit Sant que es comunica als fidels. ⁶⁸ Pròpiament parlant, la «llei evangèlica» és una llei infosa, que actua des de l'interior mateix de l'home, des del seu cor, i només secundàriament és una llei escrita.

Sant Tomàs aproxima la llei evangèlica a la llei natural, perquè l'una i l'altra comparteixen el caràcter de moviment intern; no són, com la llei escrita, una imposició que sobrevingui a l'home des de fora, des dels codis legals elaborats pels homes: «De dues maneres es pot infondre quelcom a l'home. D'una manera, quan quelcom pertany a la naturalesa humana, i així, la llei natural és infosa a l'home. D'una altra manera, quan quelcom s'infon a l'home per un do de la gràcia, i així és com la llei nova és infosa a l'home. Aquesta no solament indica què s'ha de fer sinó que, a més, ajuda a executar-ho». ⁶⁹

El defecte radical dels sistemes polítics i socials moderns, segons Torras i Bages, és un gran desconeixement de la naturalesa humana; ignoren, per una banda, la interioritat de la llei moral i, per l'altra, que la naturalesa humana es troba en un estat caigut i, en conseqüència, que amb les seves soles forces no pot assolir la seva perfecció connatural; l'home, per a desplegar la perfecció que li

65. *Ibidem*, p. 96-97.

66. *Ibidem*, p. 99.

67. TORRAS I BAGES, Josep. «La belleza en la vida social». A: *Obres completes de l'Il·lm. Senyor Dr. Josep Torras i Bages*. Vol. XV. Barcelona: Biblioteca Balmes, 1936, p. 173.

68. CANALS, «Unidad según...», *op. cit.*, p. 117-118.

69. «Dupliciter est aliquid inditum homini. Uno modo, pertinens ad naturam humanam: et sic lex naturalis est lex indita homini. Alio modo est aliquid inditum homini quasi naturae superadditum per gratiae donum. Et hoc modo lex nova est indita homini, non solum indicans quid sit faciendum, sed etiam adiuvans ad implendum» (SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 106, a. 1 ad 2).

correspon en tant que home, obrant d'acord amb la seva llei intrínseca, requereix l'auxili de la gràcia. La plena autonomia, la plena llibertat de l'home, pressuposa la restauració i el perfeccionament d'aquest a través de la gràcia.⁷⁰

El desconeixement de la naturalesa humana portà els teòrics dels sistemes polítics moderns, a qui Torras anomena «utopistes», a dues errades substancials: «1a) Creure que la llei té igual eficàcia que la gràcia. 2a) No veure que la gràcia salva la llibertat, així com la llei la força».⁷¹ Ací s'està parlant de llei en el sentit de «lleï escrita» o, per dir-ho en termes de sant Pau, de «lletra»: «La llei mata, però l'esperit vivifica [*littera occidit, spiritus autem vivificat*]».⁷² Vegem com interpreta sant Tomàs el concepte evangèlic de lletra: «Per lletra s'entén qualsevol escriptura que existeixi fora dels homes, encara que sigui de preceptes morals, com els que es troben a l'Evangeli. Per ço, també la lletra de l'Evangeli mataria si no fos per la gràcia interior de la fe, que cura».⁷³

De la mateixa manera que l'Aquinat associa la llei evangèlica a la llei natural, pel fet que comparteixen el caràcter de moviment intern, també aproxima la llei mosaica, la llei vella, la llei de l'Antic Testament, amb les lleis humanes, car l'una i les altres són anunciades extrínsecament al qui ha d'obeir-les: «L'Antic Testament és escrit en un llibre [...]. I així resulta evident que la llei antiga és el testament de la lletra. Però el Nou Testament és el testament de l'Esperit Sant, pel qual la caritat de Déu es difon en els nostres cors [...]. I així, quan l'Esperit Sant produeix en nosaltres la caritat, que és la plenitud de la llei, és un testament nou; “no la lletra”, ço és, un testament escrit per la lletra, “sinó l'esperit”, ço és, [un d'escrit en el cor] per l'esperit que vivifica: “la llei de l'esperit de la vida”, o sigui, vivificant, que dona vida».⁷⁴

70. «En l'estat de naturalesa corrompuda, l'home defalleix en relació amb allò que pot segons la seva naturalesa, de tal faisó que no pot realitzar tot el bé mitjançant la seva sola naturalesa. Tanmateix, com que la naturalesa humana no està completament corrompuda pel pecat, de tal manera que estigui privada de tot bé de la naturalesa, fins i tot en l'estat de naturalesa corrompuda, per virtut de la seva naturalesa, pot obrar algun bé particular, com ara edificar cases, plantar vinyes o altres coses d'aquesta mena; ara bé, no pot realitzar tot el bé que li és connatural, sense resultar deficient en quelcom. Es troba en un cas semblant al de l'home malalt, que pot realitzar alguns moviments per ell mateix, però no pot moure's amb la mateixa perfecció que un home sa a menys que sigui curat amb l'auxili de la medicina.»

[Sed in statu naturae corruptae etiam deficit homo ab hoc quod secundum suam naturam potest, ut non possit totum huiusmodi bonum implere per sua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, ut scilicet toto bono naturae privetur; potest quidem etiam in statu naturae corruptae, per virtutem suae naturae aliquid bonum particulare agere, sicut aedificare domos, plantare vineas, et alia huiusmodi; non tamen Totum bonum sibi connaturale, ita quod in nullo deficiat. Sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere; non tamen perfecte potest moveri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinae.] (*Ibidem*, q. 109, a. 2, in c.)

71. TORRAS I BAGES, «Consideracions...», *op. cit.*, p. 17.

72. 2Cor 3,6.

73. «Per litteram intelligitur quaelibet scriptura extra homines existens, etiam moralium praeceptorum qualia continentur in Evangelio. Unde etiam littera Evangelii occideret, nisi adesset interius gratia fidei sanans» (SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 106, a. 1 ad 2).

74. «Vetus ergo testamentum scribitur in libro [...]. Et sic patet, quod vetus lex est testamentum litterae. Sed novum testamentum est testamentum spiritus sancti, quo charitas Dei diffunditur in cordibus nostris [...]. Et sic dum spiritus sanctus facit in nobis charitatem, quae est plenitudo legis, est testamentum novum, “non littera”, id est per litteram scribendum, “sed spiritu”, id est per spiritum qui vivificat. Rom. VIII, 2: “lex spiritus vitae”, id est vivificantis» (*Super II Epistolam B. Pauli ad Corinthios lectura*, cap. 3, lect. 2).

Però, per quina raó s'afirma que qualsevol llei escrita, considerada per si sola, amb total independència respecte a la llei interior, mata? «Perquè la lletra de la llei solament dona coneixement del pecat [...]. I pel fet de conèixer el pecat, se segueixen dues coses. Perquè encara que per la llei es conegui el pecat, per ella no es reprimeix la concupiscència, sinó que més aviat és ocasió d'augmentar-la, car la concupiscència es dirigeix amb més fervor envers les coses prohibides. Per ço aqueix coneixement, mentre no sigui destruïda la causa de la concupiscència, mata; i afegeix, endemés, el pecat de la prevaricació. Perquè més greu és pecar contra la llei escrita i natural simultàniament, que solament contra la llei natural [...]. Ara bé, encara que ocasionalment mati, en la mesura que augmenta la concupiscència i afegeix la prevaricació, la llei antiga, tanmateix, no és dolenta, perquè, almenys, prohibeix les coses dolentes. És imperfecta, però, en la mesura que no aparta la causa del pecat. La llei, per tant, sense l'esperit interior que imprimeix la llei en el cor, és ocasió de mort. I, per aquesta raó, fou necessari donar la llei de l'esperit, que produint la caritat en el cor, vivifica: “és l'esperit qui vivifica [Jo 6, 64]”».⁷⁵

La llei humana, en tant que llei escrita, mata, i ho fa en la mesura que s'imposa a la voluntat des de fora, coartant així el seu moviment intrínsec; però és que, a més, el coneixement d'aquesta llei, no solament no va acompanyat del desig de seguir-la sinó que, ben el contrari, sovint encabrita el desig de transgredir-la. De tota aquesta reflexió filosòfica i teològica, Torras i Bages n'extreu que la restauració de la societat no pot esperar-se d'una reforma legal; promulgant noves lleis, no es faran més perfectes els homes: «El fer lleis és fer no res, és embrutar paper i gastar tinta, perquè la llei no afegeix res a l'home, al revés, li treu, perquè li disminueix la llibertat. Creure's que el món s'ha d'adobar a força de lleis és tornar a l'estat d'abans del cristianisme; és preferir la llei escrita a la llei de gràcia, i sacrificar la llibertat humana».⁷⁶

La forma d'organització social que millor s'acorda amb la naturalesa humana, afirma el doctor Torras, és el dret consuetudinari i popular que imperava a l'Europa medieval; aquest model té en compte que «Jesucrist deslliurà els homes del dur jou de les lleis humanes restablint l'estat de gràcia; i que constituït sant Pau, d'una manera sobrenatural, doctor en totes les gents, treballà heroicament per a fer desaparèixer tot l'armatost legal substituïnt-lo amb la llibertat cristiana».⁷⁷

La llei, a l'edat mitjana, no era una imposició extrínseca a l'home; era el ritme amb què es desenvolupava autònomament la vida dels pobles. El lliure

75. «Nam littera legis dat solam cognitionem peccati [...]. Ex hoc autem, quod cognosco peccatum, solum duo sequuntur. Nam lex dum per eam cognoscitur, non reprimit concupiscentiam: sed magis occasionaliter auget, in quantum concupiscentia ferventius fertur in rem prohibitam. Unde huiusmodi cognitio, nondum destructa causa concupiscentiae, occidit; hinc vero addit praevericationem. Nam gravior est peccare contra legem scriptam et naturalem simul, quam contra legem naturalem solum [...]. Licet autem occasionaliter occidat, in quantum scilicet auget concupiscentiam, et addit praevericationem, non tamen est mala lex vetus, quia ad minus prohibet mala. Est tamen imperfecta, in quantum non removet causam. Est ergo lex sine spiritu interius imprimens legem in corde, occasio mortis. Et ideo necessarium fuit dare legem spiritus, qui charitatem in corde faciens, vivificet. Io VI, 64: “spiritus est, qui vivificat”» (*ibidem*).

76. TORRAS I BAGES, «Consideracions...», *op. cit.*, p. 18-19.

77. *Ibidem*, p. 17.

desplegament de l'activitat social, estant els ciutadans interiorment perfeccionats com estaven per la llei de l'amor o, dit d'altra manera, per la llei de la gràcia, produïa espontàniament l'harmonia i la bellesa en l'organisme social.

La llei regionalista, que dominava a la cristiandat medieval, es caracteritza perquè «no ha eixit del cap dels homes; naix de les mateixes entranyes de la societat, no ha tingut un autor legal [...]. Els nuclis de l'organització nacional, els membres principals que han de constituir el cos, es formen, no per una resolució dels ciutadans, sinó en virtut de la força natural de les coses»;⁷⁸ en canvi, l'estat modern, hereu del Renaixement i de la Revolució,⁷⁹ s'organitza verticalment,

78. TORRAS I BAGES, *La tradició...*, op. cit., p. 103.

79. «Al sortir de l'edat mitjana l'Europa avorri la naturalesa, l'organisme social que espontàniament per espai de dotze segles en son si s'havia congriat; els pobles quedaren enlluernats per la resplendor dels antics Estats que el Renaixement els posava davant dels ulls amb ses pompes clàssiques, s'enamoraren d'aquella forma més polida, d'un convencionalisme que no es funda en la natural llibertat dels homes, i les classes dirigents, clergues i llecs, empenyeren la nau de la civilització per una via que forçosament l'havia de dur a l'escull gravíssim en què avui es troba.

Perquè avui no hi ha home il·lustrat, qualsevol que sien sos principis i creences, qui no reconegui que el Renaixement matà l'esperit popular, informà la monarquia absoluta i portà a la fi la revolució. Renaixement, monarquia absoluta, revolució, són tres graus, tres situacions distintes, d'un mateix esperit; això és, l'extermini de la franca vida popular i l'edificació, sense cap fonament en la naturalesa, d'una vida pública convencional i despòtica, personificada en la burocràcia i que remata lògicament en el socialisme» (TORRAS I BAGES, «Consideracions...», op. cit., p. 13-14).

Podria objectar-se a Torras i Bages que, a l'hora d'oferir una resposta als problemes polítics i socials del present, gira els ulls envers l'edat mitjana; el tomista anglès Gilbert Keith Chesterton ofereix una resposta molt exacta a aquest atac: allò rellevant no és si una idea ha estat o no ha estat usada, ans si és vertadera o falsa, si és bona o dolenta: «No hi ha en realitat cap mena de coratge en atacar les coses velles i antiquades, com tampoc no n'hi ha en oferir-se a atacar a la pròpia àvia. L'home realment coratjós és el que desafia les tiranies joves com el matí i les supersticions fresques com les flors primerenques. L'únic vertader lliurepensador és aquell l'intel·lecte del qual està alliberat tant del futur com del passat. Ell es preocupa tan poc pel que serà com pel que ha estat; es preocupa únicament pel que hauria d'ésser. I pel meu propòsit actual insisteixo especialment en aquesta independència abstracta. Si haig de discutir el que està malament, una de les primeres coses que està malament és aquesta: la profunda i silenciosa suposició que les coses passades han esdevingut impossibles pel sol fet d'ésser passades. Hi ha una metàfora per la qual els moderns tenen molta estima; ells sempre estan dient: "tu no pots fer que el rellotge vagi enrere". La simple i òbvia resposta és: "tu pots". Un rellotge, essent una peça construïda per l'home, pot tornar a posar-se a través d'un dit humà a qualsevol xifra o hora. El mateix passa amb la societat, que, essent una peça de construcció humana, pot reconstruir-se segons qualsevol pla que hagi existit amb anterioritat» (CHESTERTON, Gilbert Keith. *What's Wrong with the World*. Londres: Cassell and Company, 1910, p. 33 [la traducció és nostra]).

Aquesta valoració negativa del Renaixement la trobem també en l'obra del filòsof existencialista rus Nicolai Berdiàev. La modernitat, segons aquest autor, pròpiament comença amb l'humanisme renaixentista; tota la història moderna no seria altra cosa que un desplegament, fins a les seves últimes conseqüències, del programa profund del Renaixement: «Con el Renacimiento, las fuerzas humanas cortaron las riendas y su juego impetuoso creó una nueva cultura, fundó una nueva historia [...]. El hombre nuevo quiso ser el autor y ordenador de la vida, sin ayuda de lo alto, indiferente a las sanciones divinas. El hombre se arrancó del centro religioso al que había estado sometido toda su vida durante la Edad Media; quiso andar libre por una senda libre e independiente» (BERDIÀEV, Nicolai. *Una nueva Edad Media*. Traducció de Ramón Alcalde. Buenos Aires: Carlos Lohlé, 1979, p. 11).

El Renaixement es caracteritza pel seu trencament amb el fonament espiritual, metafísic, de tota la realitat; en la mesura que l'home és un ésser sensible, però també, i, sobretot, espiritual, aquesta ruptura té com a conseqüència un descenrament de l'home respecte a la seva autèntica essència. L'humanisme renaixentista avança en una direcció contrària a la que correspondria a l'home per la seva naturalesa, conduint-lo indefectiblement així vers un empobriment, un buidament, de si mateix: «Cuando el hombre,

imposant a la societat una estructura legal extrínseca: «l'Estat lliberal es construeix començant pel cim, és a dir, d'una manera antinatural; així veiem que ses constitucions es fan en Consell de ministres o en una Junta central».⁸⁰

Observem que Torras i Bages aproxima la llei regionalista a la llei natural i a la llei evangèlica —en definitiva, a la llei infosa—; al mateix temps, aproxima la llei de l'estat modern a la llei mosaica i a la llei humana —ço és, a saber, a la llei escrita. Tot poble posseeix una llei intrínseca, una fórmula de la pròpia vida, i només quan sigui regit d'acord amb ella serà plenament lliure, plenament autònom.

L'Europa medieval no era governada per codis legals eixits «del cap dels homes», ans per la llei íntimament gravada a les entranyes de cada col·lectivitat; aquest model d'organització social es traduïa, segons apunta el bisbe de Vic, en la forma del dret consuetudinari, que pressuposa, pel seu correcte funcionament, la divinització de l'home a través de la gràcia: «L'època en què es formà l'organisme social de l'Europa sots l'influx del cristianisme, l'edat mitjana, és l'època no de lleis, sinó de consuetuds, és a dir, de llibertat social, de veritable *self-government*; la llei era el ritme de sa pròpia vida, complint-se admirablement *l'ipsi sibi sunt lex* del gran Apòstol, puix aquells pobles, informats per la justícia cristiana, no necessitaven, com deia el mateix sant Pau, de llei [externa] per a regir-se, i el lliure desenrotllament de l'activitat social produïa una harmonia políptica».⁸¹

L'autonomia fa referència a la capacitat que té una determinada entitat, ja sigui individual ja sigui col·lectiva, d'obrar d'acord amb la seva llei intrínseca. No ha de confondre's, però, l'autonomia amb l'autocràcia, car la primera, a diferència de la segona, posseeix unes arrels divines; si bé es funda en una llei interior, aquesta no

como acabamos de decir, rompió con el centro espiritual de la vida, se arrancó de la profundidad y pasó a la superficie. Al perder el centro espiritual del ser, perdió a la vez su propio centro espiritual. Semejante descentración de la esencia humana fue la ruina de su estructura orgánica. El hombre ha dejado de ser un organismo espiritual. Entonces, en la periferia misma de la vida surgieron centros falaces [...]. La consecuencia fue que el hombre se volvió cada vez más superficial» (*ibidem*, p. 12).

El progressiu allunyament del centre espiritual de la vida, en la mesura que el mateix ésser humà posseeix una ànima espiritual, mena a la negació de l'home: «El Renacimiento escondía en sí la semilla de la muerte, por eso en sus fundamentos reposaba la contradicción que destruiría al humanismo» (*ibidem*, p. 17). El definitiu trencament amb l'edat mitjana, baldament sigui per a portar a la pràctica els ideals humanistes, culmina amb la destrucció de l'home, amb la barbàrie: «El hombre, al perder a Dios, se entrega a un elemento sin rostro y sin humanidad, se convierte en esclavo de la necesidad inhumana» (*ibidem*, p. 44).

Berdiàev considera que «el vell món dels temps moderns» està arribant al seu final, a la seva total descomposició, cosa que ha d'esguardar-se amb esperança, car deixa la porta oberta al naixement d'un nou món, fundat sobre el principi espiritual de tots els ens: «Convengamos en que nuestra época es el fin de los tiempos modernos y el comienzo de una nueva Edad Media» [BERDIÀEV, Nicolai. *Una nueva...*, op. cit., p. 53].

Seria una tasca interessant veure les concomitancies entre la nova edat mitjana proposada per Berdiàev i el regionalisme de Torras i Bages; de moment, el que podem constatar és que l'un i l'altre coincideixen a considerar la modernitat com el resultat d'un principi germinalment contingut en el Renaixement. La comparació entre aquests dos autors podria ampliar-se amb la referència a l'obra d'un filòsof rus contemporani, Alexander Dugin, que proposa una doctrina social i política que, partint de l'esgotament del projecte modern, cerca la seva font d'inspiració en l'edat mitjana (Cf. DUGIN, Alexander. *The Fourth Political Theory*. Traducció de Mark Sleboda i Michael Miller. Londres: Arkos, 2012).

80. TORRAS I BAGES, *La tradició...*, op. cit., p. 103.

81. TORRAS I BAGES, «Consideracions...», op. cit., p. 17-18.

és altra cosa que una certa irradiació o refulgència de la llei eterna amb què Déu governa les criatures segons l'essència de cada una.⁸²

Tots els ens són autònoms, i, no obstant, no són independents, puix tots ells estan subjectes a la llei inviolable que regula totes les coses de l'univers. Sant Tomàs manifesta de manera nítida que l'home contempla la veritat de les coses en la llei eterna que, com hem dit més amunt, és la mateixa saviesa de Déu en la mesura que mou les criatures cap a llur fi degut: «De dues maneres pot ser coneguda una cosa: primera, en si mateixa; segona, en el seu efecte, en el qual es troba una certa semblança amb la cosa. Així, qui no veu el sol en la seva substància, pot conèixer-lo a través de les seves irradiacions. Doncs bé, hem de dir que ningú no pot conèixer la llei eterna tal com és en si mateixa a banda de Déu i dels benaurats, que poden veure a Déu en la seva mateixa essència. Però tota criatura racional coneix la llei eterna a través d'alguna irradiació, major o menor, car tot coneixement de la veritat és una irradiació i participació de la llei eterna, que és la veritat incommutable, com diu sant Agustí».⁸³

La saviesa divina s'anomena llei eterna pel fet que dirigeix totes les coses, conduint a cada una d'elles vers el fi que li convé; ara bé, la llei eterna pressuposa que a la ment de Déu s'hi troba una imatge exemplar d'allò que cada cosa és, car a una cosa li correspondrà un fi o un altre segons quina sigui la seva naturalesa. La saviesa en virtut de la qual Déu crea totes les coses s'atribueix al Fill, que és el concepte per mitjà del qual Déu s'entén a si mateix i a totes les altres coses, és a dir, el Verb.⁸⁴

Precisament en el Verb és on es troben les raons exemplars en vistes a les quals han estat produïdes totes les criatures: «El Verb de Déu és el concepte pel qual Déu s'entén a si mateix i a les altres coses. Però Déu es compara amb la criatura com l'artista amb la seva obra. Però observem en l'artista que allò que produeix a l'exterior ho produeix a semblança d'un concepte seu. Per ço, fa la casa en la matèria a semblança de la casa que ha format en la seva ment; i si la casa exterior convé amb la casa preconcebuda, és una obra degudament ordenada; si no, no. Ara bé, com que totes les criatures estan òptimament disposades, en tant que produïdes per un Artista en el qual no pot haver-hi error o defecte, concorden pleníssimament amb el concepte diví segons llur mode. Per ço diu Boeci a la *Consolació* [III, metre 9]: “el més Bell [*pulcherrimus*], en contenir a la seva ment un món bell, el forma en una imatge semblant”».⁸⁵

82. Cf. TORRAS I BAGES, «La força de...», *op. cit.*, p. 317.

83. «Respondeo dicendum quod dupliciter aliquid cognosci potest: uno modo, in seipso; alio modo, in suo effectu, in quo aliqua similitudo eius invenitur; sicut aliquid non videns solem in sua substantia, cognoscit ipsum in sua irradiatione. Sic igitur dicendum est quod legem aeternam nullus potest cognoscere secundum quod in seipsa est, nisi solum beati, qui Deum per essentiam vident. Sed omnis creatura rationalis ipsam cognoscit secundum aliquam eius irradiationem, vel maiorem vel minorem. Omnis enim cognitio veritatis est quaedam irradiatio et participatio legis aeternae, quae est veritas incommutabilis, ut Augustinus dicit, in libro “De vera relig.”» (SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, I-II, q. 93, a. 2, in c).

84. Cf. SANT TOMÀS, *Super Evangelium S. Ioannis lectura*, c. 1, lect. 2.

85. «Verbum Dei est ipse conceptus Dei, quo seipsum et alia intelligit. Deus autem comparatur ad creaturam, sicut artifex ad opus suum. Hoc autem videmus quod artifex, illud quod producit extra, producit in similitudinem conceptus sui. Unde facit domum in materia ad similitudinem domus, quam in mente sua formavit; quod si domus extra conveniat domui praeconceptae, est opus debito modo ordinatum; si non, non. Quia vero tota creatura optime disposita est, utpote producta ab artifice, in quo non potest

Ens interessa especialment aquest passatge per dues raons: en primer lloc, perquè presenta a Déu com «el més Bell [*pulcherrimus*]», com la Summa i Primera Belleza, cosa que poques vegades trobem explícitament afirmada en l'obra de sant Tomàs; i, en segon lloc, perquè deixa clar que la imatge exemplar del món continguda a la ment divina és una imatge bella. ¿I ço quina relació posseeix amb la llei eterna? La saviesa divina, per una banda, es relaciona amb les criatures com llur model o causa exemplar, i aquest arquetip, a més, és bell; per l'altra, mou les coses vers la perfecció, vers el fi, vers la bellesa que els correspon en conformitat amb llur naturalesa, i aquesta acció per mitjà de la qual la saviesa divina dirigeix totes les coses cap a la bellesa és la pròpia de la llei eterna.

La llei infosa, ja sigui la natural ja sigui la de la gràcia, mena l'home o la societat vers el bell; en el següent passatge, l'Aquinat afirma que l'acció de l'home és bella quan està proporcionada amb «la “claritas” espiritual de la raó» o, per dir-ho amb termes del bisbe Torras, amb «la divina llumeneta de la intel·ligència humana»,⁸⁶ que, com suara hem vist, és un raig de la llei eterna: «la bellesa espiritual consisteix en què els costums de l'home o bé la seva acció estiguin ben proporcionats a la “claritas” espiritual de la raó. Però això pertany a la raó d'honest, que, com ja hem dit, és el mateix que la virtut, la qual modera totes les coses humanes segons la raó. Per tant, l'honest és el mateix que la bellesa espiritual».⁸⁷

La llei eterna és la llei de la bellesa; i un poble que visqui d'acord amb aquesta llei, íntimament gravada en el seu si, serà un poble bell, un poble estètic. L'autonomia regionalista, essent el model més conforme a l'amor natural de l'home per la pàtria, és la forma d'organització política i social més adequada per a la «Ciutat de la Belleza, la qual no està constituïda per l'espasa de cap conqueridor, sinó per una aglutinació natural, espontània, necessària i harmònica dels homes».⁸⁸ I és que, com deia Albert Magne, mestre de fra Tomàs d'Aquino, «la bellesa roba [*rapit*] a totes les coses el desig d'ella [*Pulchritudo enim rapit omnia ad desiderium sui*]».⁸⁹

A l'hora de cercar precedents d'aquest regionalisme estètic, Torras i Bages gira els ulls vers l'Europa medieval. A l'edat mitjana qualsevol persona, pertanyés

cadere error, vel aliquis defectus, ideo plenissime secundum modum suum convenit divino conceptui. Unde Boetius de consolatione: “pulchrum pulcherrimus ipse mundum mente gerens, similique imagine formans”» (SANT TOMÀS, *Super Epistolam B. Pauli ad Hebraeos lectura*, c. 11, lect. 2).

86. TORRAS I BAGES, Josep. «La poesia de la vida». A: *Obres completes, op. cit.*, p. 304.

87. «Et similiter pulchritudo spiritualis in hoc consistit quod conversatio hominis, sive actio eius, sit bene proportionata secundum spiritualem rationem claritatem. Hoc autem pertinet ad rationem honesti, quod diximus idem esse virtuti, quae secundum rationem moderatur omnes res humanas. Et ideo honestum est idem spirituali decori» (SANT TOMÀS, *Summa Theologiae*, II-II, q. 145, a. 2, in c).

Fixem-nos que aquí s'obre la porta a una fonamentació de la moral no consistent en la normativitat descarnada d'una llei ètica que parla únicament del deure, sinó en el «sentir», en el «percebre», en l'«experimental» la bellesa de l'acció bona. La incandescència del vertader, és a dir, la bellesa, és qui funda la inclinació de la voluntat a la llei moral: «bonum laudatur ut pulchrum» (*ibidem*, I, q. 5, a. 4, ad 1). En aquesta mateixa direcció, Ausiàs March, parlant sobre la llei moral, afirma que, en ella, «lo sentir tant com l'entendre mal» (MARCH, Ausiàs. *Poesia*. Edició a cura de Joan Ferraté. Barcelona: Edicions 62, 1999, Cant 121, v. 88).

88. TORRAS I BAGES, Josep. «La llei de l'art». A: *Obres completes..., op. cit.*, p. 198.

89. «Pulchritudo enim rapit omnia ad desiderium sui» (SANT ALBERT MAGNE, *De Pulchro et bono*, q. 5 expos.).

a l'estament que pertanyés, pel sol fet de viure d'acord amb la llei de la bellesa, era artista: «Bien podemos decir que bajo aquella constelación cristiana y democrática todos eran artistas; sabios e ignorantes, ciudadanos y lugareños, ricos y pobres sentían el Arte, el cual producía obras admirables, no sólo en las catedrales, palacios, lonjas de Mercaderes y otros edificios de las ciudades, sino también en las parroquias rurales, en las ermitas y en las casas de *paratge* [...]. Y si ahondamos pretendiendo conocer la causa de aquella tan notable caracterización artística del pueblo, que llegaba a todas las clases sociales, las cuales, de otra parte, no tenían ni libros de crítica que los instruyesen, ni tratados de estética que los ilustrasen, ni siquiera casi modelos de obras maestras que despertasen sus facultades artísticas, al querer averiguar quién era el maestro de estética de aquellas generaciones, quién les enseñaba la Ley de la Belleza que tan perfectamente regularizaba sus obras, hemos de confesar que maestro externo no le conocemos y que aquella augusta Ley, más que escrita en pergaminos, la poseían grabada en el fondo de sus almas».⁹⁰

L'autonomia, en sentit estricte, solament pertany a Déu, car la llei de les altres coses es deriva, en darrer terme, de la llei divina; tanmateix, per la seva bondat, Déu comunicà a les criatures la prerrogativa de l'espontaneïtat, de l'autonomia, d'obrar d'acord amb una llei interna, baldament aquesta no sigui res més que una refulgència de la llei eterna: «La Personalitat del Legislador Summe es manifesta que és sempre la mateixa, i la infinitat del Verb, amb el qual ha creat totes les coses, resplendeix en la rica diversitat de lleis que ha donat a cada una de totes les existències. Certament que sols Déu pot dir-se pròpiament autònom; Ell únicament és llei de si mateix, mes li ha plagut a sa bondat infinita que aquesta excel·lència de l'autonomia resplendís en certa manera en les naturaleses creades, i així ha volgut que cada cosa portés una llei pròpia que és com la fórmula de la seva existència».⁹¹

Per a Torras i Bages, com més autònom, com més espontani sigui un poble, més bell i més poètic serà, car la «poesia de la vida» és la vida viscuda d'acord amb la llei pròpia, intrínseca: «Espontaneïtat i autonomisme són dos termes que venen a significar el mateix. Déu és el més espontani de tots els sers; per això l'espontaneïtat és la gran qualitat de la Poesia, de manera que per si sola l'espontaneïtat poetitza, és a dir, és font de poesia; i els quiensem, com el vell Plató, que la Belleza és la resplendor de la Veritat, i els qui creiem, com l'inspirat David, que la Veritat és la Justícia, *admetem una estètica política* i cobegem trobar en la vida pública la bellesa, la veritat i la justícia».⁹²

La Ciutat de la Belleza, que Torras i Bages aspira a trobar en la vida pública, no és regida per una llei escrita, extrínseca al dinamisme interior de la voluntat humana; és governada per una llei intrínseca, que està en plena harmonia amb les inclinacions naturals de l'home i de la col·lectivitat. Aquesta llei infosa, que és un raig, una irradiació, una certa participació de la llei eterna, mena el poble vers la seva perfecció i bellesa, d'acord amb la idea arquetípica que Déu —*Pulcherrimus*— posseeix d'ell. D'aquesta manera, el règim regionalista es manifesta com el plenament autòndmic, plenament lliure i plenament estètic.

90. TORRAS I BAGES, «La belleza en...», *op. cit.*, p. 273-276.

91. TORRAS I BAGES, «La força de...», *op. cit.*, p. 316-317.

92. *Ibidem*, p. 314 [la cursiva és nostra].